



■ Efron ARIADNA

(Əvəli ötən sayımızda)

"MƏNİM ANAM"

1 MAY 1919-CU İL

Biz küçəyə çıxdıq. Bayram idi. Bulvar bo-yu addımlayırdıq. Birdən alay musiqisinin səsi-ni eşitdik. Marina mənə dedi: "Alya, necə də gözəl musiqidir! Bu musiqini harada səslən-məyindən asılı olmayaraq sevirəm". Biz çəkil-miş bariya yaxınlaşdıq. Ağ, gözəl atların keçdi-yini gördük. Atlılar ağıl-göylü geyimdəydilər. Görünüşləri sadə idi. Bəziləri yehərdə yellənir-dilər. Atlardan bir neçəsinin qulağına qırmızı qızılgüllər bağlamışdılar. Öndə əlində böyük qı-zılı baraban olan barabançı gedirdi. Bütün hər-biçilərin geyimləri göy rəngdə idi. Baraban taq-çılıtı musiqiylə birgə yavaş-yavaş bizdən uzaqlaşdı. Sonra oradan ayrılaraq bulvarda gəzişməyə başladıq. Burada aeroplanın vizitli-sini eşitdik. Əvvəlcə ona diqqət etmədən sakit-cə söhbət edirdik. Birdən o başımızın üstündən keçərək havaya yarpaqlar buraxdı. Onlar göy-də qəribə buludlar kimi fırlanırdılar. Yarpaqlar hər yerə, hətta evlərin damlarında da uçuşur-dular.

Axşam Balmontlargilə baş çəkdik. Hamı-mız birlikdə müxtəlif şairlərin şeirlərini dinlə-mək üçün Mədəniyyət Sarayına getdik. Bu Sol-loqubun keçmiş evi idi. Ev azca saralmış ağ sütunlu ev idi. Biz bağçaya oxşayan həyəte girdik. Orada tikanlı hasar kimi kollar və evin qabağında balaca qapılar var idi. Marina Bal-montla qarıya yaxınlaşdılar və biz balaca ota-

Sonra çox gənc bir oğlan - şair Yesenin gəldi. Şeirində ayın səmadan yere tullanaraq at balasına çevrildiyini və onu cəng arabasına yerləşdiyini söyləyirdi.

Sonra Balmont şeir deməyə başladı. Onun şeiri fəhlə haqqında idi. Mənə elə gəlir ki, bu şeirlə o, fəhləni ram etmək istəyirdi.

Sonra Don Kixota bənzəyən cənab, Mari-nanı şeir deməyə dəvət etdi. Oturduğu yerdən - pəncərənin yanından qalxaraq şeir söyləmə-yə başladı. Onun şeiri bizim - iki səyyahın ar-tıq bir ömür yolu keçməyimizdən, Allahın se-vimli bəndələri olub, nə dahi, nə də ali-həzrət olmamağımızdan bəhs edirdi. Digər şeiri Mos-kva və Georgi Pobedonosets (Xristianlıqda müqəddəs, din şəhidi) haqqında oldu. Marina möhkəm səslə oxuyurdu. Sonuncu şeirdən sonra insanlar alqışlamağa başladılar. Məncə, bu alqışların səbəbi kimsə şeir deyib qutaran-dan sonra sakitcə durmağın ayıb olması idi.

Aktrisa daha bayaqkı paltarında deyildi. İndi onun başında ağ papaq, əynində ağ, uzun paltar və bütün paltar boyu uzanan qara duvaq var idi.

Yenə də həmin balaca divana əyləşərək bayaqkıdan daha gözəl şeirlər söyləməyə başladı. Şeir onun meşədə yerləşən kiçik kil-sədə yaşamasından, ora heç kimin baş çək-məməsindən, bütün günü kilsədə oturub pən-cərədən çölə boylanmasından idi.

Sonra bir şair də gecə vaxtı meşədə ged-ərkən qəflətən "bəyaz nağıldan" olan Lyuba adlı qızın qarşısına çıxması haqqında şeir oxu-du. Sübh çağı həmin qız getmək istərkən, oğ-lan xahiş edir ki, getməsin. O isə "qala bilmə-rəm" deyib gedir.



MƏNİM ANAM - MARİNA SVETAYEVA

ğa daxil olduq. Orada bizə soyunmağa kömək elədilər. Balmont adlarımızı dəftərçəyə qeyd etdi. Pillekənlərlə yuxarı qalxanda orada böyük divar saati gördüm. Ön tərəfdən qırmızı məxməri divarları və bağçaya açılan böyük enli pəncərələri olan uzun, çox dar zaldan keçib pillekənlərlə qalxdıq. Böyük dairəvi masa olan geniş otağa keçdik. Orada bir qadın çay süzüb bizi qonaq etdi. Adı deyəsən Roza idi və o, ak-trisa idi. Qara saçlarını hörüb önünə atmışdı. Əyində çəhrayı paltarı vardı. Elə qara qaşları vardı ki, ömrümdə bu cür qara qaş görmə-mişdim. Üzü balaca və girdə idi. Mən gözümdə pensne (gözlük), Don-Kixota bənzər - onun ki-mi anıq və hündür bir kişi gördüm. Ona hamı hörmətlə yanaşırdı.

Çay süzən qadın, zarafatyana ara-sıra "Apallon" deyə-deyə, Balmontun əlində fala bax-mağa başladı. Fala baxandan sonra həmin qadın sual etdi: "Kim mənimlə kilsəyə baxmağa gedər?" Marina soruşdu: "Solloqubun ev kilsəsi-nə?" Qadın cavab verdi: "Bəli". Hamımız getdik. Marina mənə dedi: "Alya! Burada insan tapdağın-ın izlərindən tamam sürtülmüş pillekən var!"

Ev kilsəsinin qapıları kilidli idi. Bizim üçün açdılar. İçəri keçdik, xor sirasına düzüldük. Bu-xurun (dini ayınlar zamanı yandırılan ətirlə qat-ran) ətiri oranı bürümüşdü. Məni sürəhiyə qal-dırdılar. Aşağıda alatoran idi. Balaca masanın üstündə "İncil" in, yuxarıda isə orta ölçülü şüşə çilçirəq olduğunu gördüm. Divarlar oyma na-xışlı taxtalardan idi. Hamı susurdu. Marina de-di: "Bura çox cansıxıcıdır!"

Sonra oradan çıxıb qaranlıq pillekənlərlə o biri otaqlara çıxdıq. Pillekənlər əyri və döngəli, hər bir pilləsi dərin idi. Sonra biz böyük kamini olan zala keçdik. Kaminin üstündə qanadlı qara şirler vardı. Oradan da ağ, çox gözəl heykəl olan otağa girdik. Marina onu Psixeya (Yunan mifologiyasında ruhun, nəfəsin kəpənək və ya qanadlı qız obrazında təcəssümü) adlandırırdı.

Həmin aktrisa bizə öz otağını göstərdi. Otaq bircəncərəli, sadə döşəməli adi otaq idi. Orada royaf da vardı. Bütün mebel qırmızı ipək parça ilə örtülmüşdü.

Nəhayət, biz çəhrayı divarları olan zala daxil olduq. Adamların çoxu artıq orada yerlə-rində əyləşmişdi. Sonra hamı əyləşdi. Kamində ocaq yanırdı.

Kiçik divana şair xanım əyləşib, sanki şikayətçil, cingiltilli və güclə eşidilən səslə şeir deməyə başladı. Şeir onun qəbiristanlıq qapı-sında yatmağından, sinəsində xaç asdığından, başqa pis qəlblilərdən fərqli olaraq, xeyirxah və yumşaq ürəyə malik olmasından bəhs edirdi. Söylədi və kamini yanına keçdi.



Daha sonra müxtəlif şeirlər oxundu. Onlar yadımda qalmayıb. Bir əsgərin də nitq söylədi-yini xatırlayıram.

Biz bu zaldan çıxıb qabaqdadına keçdik. Zalda Yesenin yaxınlaşaraq, anama nəse de-yirdi. Mən dinləmədim, ona görə də nə dedi-yini xatırlamıram.

Mədəniyyət Sarayından çıxarkən artıq gün batırdı. Balmontun həyat yoldaşı Marinaya ayı göstərdi. Onun rəngi bir azca çəhrayıya çalırdı. Biz küçəyə, hamısı eyni formada - yumru qır-xılmış balaca ağacların yanında iti addımlarla gedirdik. Amma demək olar ki, qaçırdıq. Yol boyu otlar təzəcə diltəmişdilər.

Bir balaca ağ fligeldə (əsas binanın yanın-da tikilmiş balaca ev) pəncərələr işıqdan qırmı-zı idi. Marina qrafinya Solloqubun böyük evdən ora köçürüldüyünü və artıq orada yaşadığını söylədi. Fligel hər tərəfdən kollarla bürünmüşdü.

Biz Balmontla Arbata (Moskvanın mərkə-zində küçə) getdik. Budur artıq Müqəddəs İsa Məbədinin qarşısındaydıq.

Birdən başımızın üstündən gurultulu qırmı-zı işıq keçdi, sonra yenə də keçdi. Məbədin günbəzlərini sanki günəş kimi işıqlandır-dı. Mən bir azca qorxurdum ki, göyden nəse düşər və mənə öldürər. Bağın ağaclarının arxasından yerdən göy üzünə qədər çəhrayı duman qalxdı. Harada hündür yer varsa, adamlar orada da-yanıb baxırdılar. Çoxlu qırmızı bayraqlar da vardı. Bəzən səmada qırmızı ulduzlar görünür və yere düşürdü.

O alovlu işıqlar raket adlanırdı.

Marina elə hey deyirdi: "Ah, biz qayıda bil-məyəcəyik. Qapını çox güman ki, artıq bağla-yıblar!" Sonra o məni meydandaçaya çıxartdı və biz evə bulvarın içiylə getdik. Orada gerçəyə oxşamayan yeni abidələr qoyulmuşdu. Bulvar yolunun yanısını keçəndən sonra kiçik lampalar-la işıqlandırılmış hərlər və rəqəmlər gördük.

Hərflər və rəqəmlər bolşevistlərə məxsus idi.

"...Hərflər və sülh"dəki Rostovlar ailəsinin yaşadığı "Solloqubun keçmiş evi" 1919-cu ilin yazından Mədəniyyət Sarayına çevrilmiş və in-diki günə qədər incəsənətə xidmət edir. Məhz onun qarşısında "SSRİ Yazıçılar İttifaqı" yazısı var. 1918-ci ildə bu binada milliyətçilik üzrə Xalq Komissarlığı yerləşirdi. Ora Marinanın büt-ün ömrü boyu yeganə işlədiyi və ya işləməyə cəhd göstərdiyi təşkilatdı.

Bu ev uşaqlığının dostudur. Yeganə dost-umdur ki, əlli il ərzində zahiri görünüşünü də-yişməyib: o zaman da elə indi kimi sütunlu qe-dim malikanə sanki öz ciddiliyi ilə yanaşı, həm də bu qədər lirik olan "Moskva" klassisizmini özündə əks etdirirdi. Əvvəllər də elə indi kimi giriş həyətinə fligelləriylə qanadları arasına ala-raq qoruyur və qucaqlayır. Birce indiki zaman-da girişinə gələn yola asfalt döşənib. Və bir də əsas binanın divarları yanındakı yumru alma ağacları yoxa çıxıb.

Böyüklər ampir mebelləri (XIX əsrin birinci otuz illiyində, klassisizmin inkişafının sonunda memarlıq və dekorativ incəsənətdə üslub) olan otaqlarda hazırlaşana, söhbətlər, müzakirələr, çıxışlar edənə qədər, biz uşaqlar da onun zir-zəmisində gizlənəçəq oynayır, həyətdə qaçır-dıq. Bu həyat gülləri, ağacları, kolları ilə bizim ilk bağçamız, bağ evimiz, bütün təbiətimiz idi.

Çox nadir hallarda indi bu qapılardan içəri girib həyətdə baxanda, özümdən asılı olmayaraq duruxuram: bəs biz uşaqlar indi hardayıq? Hardadı bu sakitlik?

O illərdə Mədəniyyət Sarayı təkce təşkilat, konsert zalı, klub deyildi. O, həm də yaşayış evi idi. Sağ fligelin yuxarı mərtəbəsində 1919-cu ilin yayında Rozeneller ailəsi, Anatoli Vasil-yeviç Lunaçarski (rus inqilabçısı, yazıçı, tərçü-məçi, publisist, tənqidçi, sənətşünas) və iki oğ-lan - biri öz oğlu, biri isə qardaşı oğlu yaşayıb. Bu iki oğlan gəlib çatıb səsimizi eşidən kimi aşağı qaçdıq. Biz də "karavay" ("Bənövşə" oyununu) oyununu oynayırdıq. Oğlanlar bizə bax-xanda xeyli səliqəli geyinmişdilər. Ən əsası isə ayaqqabıları çox yaxşı idi. "Ümumi kütlədən" seçilmək üçün əllərinə gələni - daş, demir, taxta götürüb bizlə qaynayıb qarışdırdılar. Biz elə bildik ki, ayaqqabılarına gənc onlara acıqlana-caqlar. Boşuna gözləmişik!

Kiçik hücrəli sol fligeldə təsərrüfat işçiləri yaşayırdı. Pəncələrdən içəri soxulan yaşıl yar-paqlara görə fligelin havası sanki cürə rəngində idi. Gənc ədəbiyyatçılar, müğənnilər, rəssam-lar da onlarla qonşu idilər. Onların otaqlarında ən qeyri-adi şey sobalar idi. Sobalar aləqorik şəkillərlə bəzədilmiş, altlarında müəmmalı və sehrlilə imzalar atılmışdı.

Fligelin kiçik bağçasında bayramlarda Moskva küçələrini bəzəmək üçün nəzərdə tu-tulan şüarlar və çox qəribə, təzəcə rənglənmiş fanerdən düzələn konstruksiyalar quruyurdu. Açıq pəncərələrdən Şubert melodiyanının sə-si axıb gəlirdi.

Bu köhnə evdə malikanənin keçmiş sahi-bəsi ömrünün sonunu yaşarkən, onun keçmiş təhkimlisi olan qoca, eldəndüsmüş, yarıkor qul-luqçusu qraf apartamentlərinin birində yaşayı-rdı. Bu, Sovet hakimiyyətinin hökmü idi. Hər iki qarı əsalarından yapışaraq həyat boyu addım-layib bir-birlərinə qonaq gəlirdilər. Onlara ya-xınlıqdakı küçələrdən sadə, başıyaylıq qoca qarılar da təşrif buyururdu. Samovara od salır, birlikdə qızılı rəngli kobalt servizin fincanların-da çay içirdilər.

Arxa - təsərrüfat bağçasında ictimai bosta-nın ləkləri uzanır, keçilər otlayır, donuzlar gəzi-nirdi. Burada xadimə Antonina Lazarevna, onun əri, sürücü, çilingər, usta, Yelezaveta Sergeyevnanın qarıları və iki uşaq, Solloqubla-rın keçmiş mehtərinin - qaraçı ailələrinin mülk-ləri uzanırdı. Hamısı böyükü-küçüklü zəhmət-keş, xeyirxah və yaraşlıq idilər. Onlar mənim xatirimdə məhz bu cür qalıblar. Əlbəttə ki, Ma-rina onlara tez-tez təşrif buyurur və hətta Anto-nina Lazarevnaya birce onun dadlı-duzlu söh-bətlərinə qulaq asmaqdan ötrü tikiş tikməyə də kömək edirdi. Hey zarafat edirdi ki, "Qaraçı he-kayələri" adlı kitab yazacam.

Bu qaraçı məhəlləsində Mədəniyyət Sara-yının ilk direktoru, şair-futurist İvan Segeyeviç Rukavişnikov Qızıl Ordunun əsgərləri ilə təlim keçirdi. O küren və qırmızısiyə adam idi. Yarı-herbçi geyimində, ipək, uzun şərifi bir neçə də-fə belinə dolayıb bir az da quldura bənzəyirdi. Həyat yoldaşı Nina Moskva sirkələrində idarəçi idi. Bəzən yoldaşının dalınca artıq artistlik dö-nəmlərini başa vurub arenadan silinmiş atlara qoşulmuş faytonda gəlirdi. "Rostovların evin-də hər şey qarışıb", - Marina zarafatla deyirdi. Vals oynaya bilən Rukavişnikov qoşumuna (bir yerə qoşulmuş bir neçə at) fransız dilində yaz-dığı hekayələrdən birini - "Atlara möcüzə" he-kayəsini ithaf etmişdi.

O, artıq geridə qalan və yeni doğulan incə-sənətin sanki zirvəsində yer alan Sarayı sevirdi. Oranın ab-havası, keçirilən diskussiyalar, mütaliələr, özünün də həvəslə iştirak etdiyi ədəbiyyat gecələri, gündəlik həyatın ağırlıqla-rından uzaqlaşdıran ənənəvi ortam ona çox xoş gəlirdi.

Burada - məhz bu sütunlu evdə Marina Svetayevanın məxsus olduğu ilk və sonuncu yaradıcı kollektiv toplaşdı. Bu xoşsəslilə xorda onun hələ gənc və cingiltilli səsi eşidilirdi. Hə-min səs sonralar mühacirətdə faciəvi "cavab-sız qalan imdad harayı" olmağa məhkum idi.

(Ardı var)

Rus dilindən tərcümə edən:
Xanım AYDIN